

Het samenleven staat vandaag onder spanning. Discussies over politiek en maatschappij raken snel verhit, tegenstellingen worden scherper gesteld. Dat laat zich ook voelen in de klas en op school.

Dat levert soms moeilijke situaties op, die je als leerkracht voor een stevige uitdaging plaatsen. Hoe reageer je best op heftige of haatdragende uitspraken? Hoe ontmiijn je polarisatie? Hoe geef je les over netelige thema's zonder dat de klas opvliegt?

Tijdens opleidingen en navormingen kom je in aanraking met tal van modellen en werkvormen die antwoorden bieden op deze vragen. Dialoogtechnieken, polarisatie-management, projectwerk, workshops over conflicthantering, kunstzinnige werkvormen. Wanneer zet je best welke benadering of welke werkvorm in?

Er is geen zaligmakende benadering die voor alle situaties past. Belangrijk is dat je steeds vertrekt van de concrete situatie in je klas. Dan kan blijken welke aanpak of werkvorm het meest geschikt is – én het best bij jouw lesstijl past.

In deze infoches onderscheiden we drie scenario's:

- 1) reageren op confronterende uitspraken en verhitte discussies,
- 2) controversiële onderwerpen in het leerplan (de evolutietheorie), en
- 3) didactisch aan de slag rond controversiële onderwerpen.

De leidraad is steeds dat je het klasklimaat zo open mogelijk probeert te houden en ruimte geeft aan gesprekken over politiek en samenleving, ook als die controversieel zijn. Zo krijgen leerlingen het gevoel dat hun stem telt en dat er naar hen geluisterd wordt. Situaties van echte polarisatie daarentegen ontmiijn je best zo doortastend als mogelijk.

DIDACTISCH AAN DE SLAG ROND CONTROVERSIËLE ONDERWERPEN

Controverses en tegenstellingen zijn eigen aan democratische samenlevingen. In een democratie houden we er nu eenmaal vaak uiteenlopende meningen op na. Toch is het niet altijd makkelijk om controversiële onderwerpen bespreekbaar te maken in de klas. Sommige thema's zijn erg gevoelig en roepen sterke emoties op bij leerlingen. Als je niet oplet, stuift je klas snel op.

Niettemin is de school de plaats bij uitstek om jongeren te leren omgaan met meningsverschillen en tegenstellingen. In de klas treffen jongeren met verschillende achtergronden elkaar en brengen ze op duurzame manier samen tijd door. Dat maakt van klassen krachtige omgevingen om met leerlingen te werken rond moeilijke thema's.

Om aan de slag te gaan rond netelige maatschappelijke kwesties kan je beroep doen op verschillende werkvormen. In deze infofiche reiken we enkele mogelijkheden én randvoorwaarden aan.

Waarom werken rond controversiële thema's?

Door met leerlingen te werken rond controversiële thema's kan je ze leren naar elkaar te luisteren, open te staan voor verschillende perspectieven en argumenten te geven voor hun standpunten. Je leert ze kritisch denken. En je daagt hen uit te reflecteren over hun wereldbeeld, waarden en meningen. Zo versterk je vaardigheden en houdingen die van belang zijn voor actief en democratisch burgerschap.

In relatieve rust werken rond controversiële kwesties...

Met leerlingen aan de slag gaan rond controversiële onderwerpen doe je best op ogenblikken wanneer de sfeer in je klas (nog) niet verhit is. Dat zijn de momenten waarop je leerlingen in relatieve rust kan laten oefenen in 'meerstemmigheid' en hen wegwijs kan maken in het democratische meningsverschil.

Wanneer de klas ontploft, bijvoorbeeld door een leerling die een confronterende uitspraak doet of groepen leerlingen die stelling tegen elkaar innemen, is er te veel hoogspanning en druk op het klasklimaat om gevoelige thema's in alle rust en openheid te berde te brengen.

De hieronder belichte werkvormen lopen dan het risico hun effect te missen of alleen maar meer spanningen tot gevolg te hebben. In die gevallen hanteer je best een andere aanpak (zie infofiche 1).

Enkele algemene richtingwijzers...

- Creëer een **open en veilig klasklimaat**, want controversiële onderwerpen en discussies kunnen angst en onzekerheid oproepen bij leerlingen. Veel leerlingen voelen zich sowieso ongemakkelijk bij conflicten en tegenstellingen. Daarom is het belangrijk dat je een zo open en veilig mogelijk klasklimaat creëert voor je aan de slag gaat. Leerlingen moeten het gevoel krijgen dat hun mening mag verschillen van die van anderen, ook die van de leerkracht. In samenspraak met de klas spreek je vooraf best enkele grondregels af, zoals: spreek niet door elkaar, luister goed, ook naar afwijkende meningen, en toon respect.

- Denk goed na over de **doelstellingen** die je wil bereiken, want die bepalen mee de werkvorm die je best inzet. Mogelijke doelstellingen zijn actief leren luisteren, het aanscherpen van het kritisch denken, het begrijpen van meerdere perspectieven op een kwestie, leren argumenten geven, ... Wees ook bescheiden; met één project kan je niet alle doelstellingen tegelijk realiseren.

- **Diversifieer je werkvormen**, want niet al je leerlingen leren op dezelfde manier. De ene is heel mondig in het debat, terwijl de andere zich liever op een kunstzinnige manier uit. Door te variëren in je werkvormen, zal je meer leerlingen bereiken en hun betrokkenheid vergroten.

- Denk goed na over het **thema** waarrond je aan de slag gaat. Hou rekening met de concrete groep die je voor je hebt en hun ervaring in het bespreken van gevoelige onderwerpen. Kies bij voorkeur voor 'open' thema's – onderwerpen waarover verschillende legitieme visies bestaan.

- Een goede **voorbereiding** is een belangrijke sleutel voor succes. Om te vermijden dat de oefening oeverloos voortsukkelt of weinig onderbouwd blijft, laat je leerlingen de oefening of het project best goed voorbereiden, bijvoorbeeld door hen enkele teksten of video's te laten bestuderen.

- Wees bereid de **dynamiek** met je leerlingen te herdenken. Als je dialoog oefeningen en coöperatieve werkvormen inzet, zal de verhouding met je leerlingen enigszins wijzigen. De normale hiërarchie moet een beetje plaatsmaken voor samenwerking en wederzijdse ontvankelijkheid. Dat is niet altijd makkelijk en soms roept het ook onzekerheid op.

Inspiratie voor werkvormen

➔ **Dialogoefeningen.** Dialoog, discussie of filosofisch gesprek... het algemene idee van klasgesprekken is dat je, op een gestructureerde manier, met leerlingen een bepaald thema bespreekt. De concrete methodiek kan verschillen. Daarom denk je op voorhand best goed na hoe je de oefening precies vorm wil geven. Denk ook goed na wat je precies wil bereiken met een klasgesprek. Wil je dat leerlingen samen inzicht ontwikkelen in een vraagstuk? Wil je dat ze tot een consensus komen met betrekking tot een actuele vraag? Of wil je dat ze uiteenlopende visies over een bepaald onderwerp verkennen en naar elkaar leren luisteren? Belangrijk is ook dat je het gesprek goed structureert en actief faciliteert. Anders dreigt de discussie weg te drijven van het thema of beperkt te blijven tot een loutere uitwisseling van meningen. Door actief door te vragen wanneer leerlingen een stelling poneren, kan je hen ertoe bewegen hun meningen ook te beargumenteren en te onderzoeken.

➔ **Projectwerk.** Controversiële onderwerpen lenen zich bij uitstek voor langduriger projecten, waarbij leerlingen gedurende een bepaalde periode aandacht hebben voor de actualiteit of zich in groep buigen over een bepaald thema. Ze gaan dan informatie verzamelen en bronnenmateriaal (teksten, films, TED-talks, ...) bestuderen, die vervolgens uitgediept worden in gastlezingen, klasgesprekken of opstellen.

➔ **Controverse in je lesplannen.** Er zit meer controverse en multi-perspectiviteit in de leerstof dan je op het eerste zicht misschien zou denken. In de les geschiedenis kan je, aan de hand van verschillende bronnen, bijvoorbeeld actief op zoek gaan naar verschillende perspectieven op een bepaalde historische gebeurtenis. In wetenschapslessen kan je dan weer in kaart brengen hoe wetenschappers vaak lang discussiëren over theorieën, methodologie of onderzoeksresultaten.

➔ **Kunstzinnige werkvormen.** De taal van kunst is meerstemmig en meerlagig. Kunst opent blikvelden, kent geen eenduidige regels, en spreekt zowel het hoofd en het hart als de wilskracht van leerlingen aan. Dat maakt kunstzinnige werkvormen bijzonder geschikt om controversiële onderwerpen aan te snijden. Door leerlingen bijvoorbeeld foto's laten nemen rond thema's als identiteit of conflict nodig je hen uit om op een open en niet-dwingende manier over zichzelf en de wereld te vertellen.

De klas als democratisch laboratorium

De uiteindelijke bedoeling van werken rond controversiële onderwerpen is het klimaat in je klas zo open mogelijk te maken. Uit onderzoek weten we dat leerlingen die een open klasklimaat ervaren, meer vertrouwen hebben in politiek en samenleving, en beseffen dat conflicten erbij horen in een democratie. Door te werken aan een open klasklimaat werk je dus ook aan burgerschapsvorming. Zo kan je van je klas een democratisch laboratorium maken – een plaats waar leerlingen het gevoel hebben dat hun stem telt, en waar ze zich veilig en thuis voelen.

Meer weten?

Het Vlaams Vredesinstituut, een onafhankelijk instituut voor vredesonderzoek bij het Vlaams Parlement, doet onderzoek naar controverse in de klas, conflicthantering en vredesopvoeding.

- Maarten Van Alstein, *Omgaan met controverse en polarisatie in de klas* (Pelckmans Pro, 2018).
- www.vlaamsvredesinstituut.eu

Meer informatie vind je ook hier:

- Webinar *Meerstemmig Leren* (www.herinneringseducatie.be/klas-op-stellen/)
- Kijkwijzer Democratische Dialoog (www.democratischedialoog.be)
- Cultuur in de Spiegel (www.cultuurkuur.be/cultuur-in-de-spiegel)

**vlaams
vredesinstituut**

